

Development of the Communicative Sphere of Digital Competence of the Subjects of the Educational Process of a Higher Education Institution

UDC 378.091:004

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723141>**Luchaninova Olga¹**Dr.Sc., Full. Prof. <https://orcid.org/0000-0001-8336-9273>, 2017olgapetrovna@gmail.com**Nikolenko Liudmyla²**Ph.D., Asoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-8708-3117>, l.nikolenko1@gmail.com¹*Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine).*²*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine).*

Abstract.

Relevance. The development of the communicative sphere of digital competence is associated with the digitalisation of social life in general and the educational process in particular. Digital technologies, immersing themselves in educational interaction, put forward their own rules of communication using digital tools and content.

The purpose. To reveal the peculiarities of the development of the communicative sphere of digital competence of the subjects of the educational process in the modern conditions of a higher education institution, to give a comparative description of the principles and means of traditional and digital competence; to present the results of a survey on the state of development of the communicative sphere of digital competence of the subjects of the educational process of a higher education institution.

Results. The authors compare digital means in human activity according to the classical digital technology 3.0 and the new digital technology 4.0, as well as the principles of traditional and digital communication. They found out that knowledge of the means and principles of traditional and digital communication is important for University 4.0, as students are preparing for future professional activities that will be accompanied by the use of constantly updated digital technologies. Interaction with digital technologies requires critical analysis of the reliability and impact of information, as well as a responsible approach to the use of digital tools. These skills form the basis of the communicative sphere of digital competence and the teacher, who, in particular, is required to master the skills of conducting online dialogue, discussion, organising various forms of interaction in the online environment, etc.

Conclusion. The article presents the results of a survey on the state of development of the communicative sphere of digital competence of higher education students and teachers, identifies possible ways to develop the communicative sphere of digital competence of these subjects of higher education.

Keywords: communication sphere, digital competence, subjects of the educational process, digital technologies, digital communication, higher education students, teachers

Розвиток комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти

Лучанінова Ольга¹, Ніколенко Людмила²¹*Український державний університет науки і технологій (Дніпро, Україна)*²*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Анотація.

Актуальність. Розвиток комунікативної сфери цифрової компетентності пов'язаний з цифровізацією суспільного життя загалом та освітнього процесу зокрема. Цифрові технології, занурюючись в освітню взаємодію, висувують свої правила комунікації із застосуванням цифрових засобів та контентів.

Мета дослідження. Розкриття особливостей розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу в сучасних умовах закладу вищої освіти, дати порівняльну характеристику принципів та засобів традиційної й цифрової компетентності; представити результати опитування щодо стану розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти.

Результати. Автори порівнюють цифрові засоби у діяльності людини за класичною цифровою технологією 3.0 та новою цифровою технологією 4.0, а також принципи традиційної та цифрової комунікації. Ними з'ясовано, що знання засобів та принципів традиційної й цифрової комунікації є важливим для Університету 4.0, оскільки студенти готуються до майбутньої професійної діяльності, яка супроводжуватиметься використанням цифрових технологій, що постійно оновлюються. Взаємодія з цифровими технологіями потребує критичного аналізу надійності та впливу інформації, а також відповідального підходу до використання цифрових інструментів. Ці навички складають основу комунікативної сфери цифрової компетентності і викладача, від якого, зокрема, вимагається оволодіння на практиці майстерністю вести онлайн діалог, дискусію, організовувати різні форми взаємодії в онлайн середовищі тощо.

Висновки. Представлено результати опитування щодо стану розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності здобувачів вищої освіти та викладачів, визначено можливі шляхи розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності цих суб'єктів вищої освіти.

Ключові слова: комунікативна сфера, цифрова компетентність, суб'єкти освітнього процесу, цифрові технології, цифрова комунікація, здобувачі вищої освіти, викладачі

Вступ.

Цифрові технології сягнули в усі галузі життєдіяльності розвиненого суспільства. Чимало країн активно розробляють багатомільйонні проекти, направлені на цифровізацію практично усіх сфер життя людини. Україна є одним із лідерів цього процесу. Останнім часом у сфері освіти і технологій стали ключовими такі цифрові тренди: дані як джерело інформації, інтернет речей, цифрові трансформації, бізнес-ідеї, віртуалізація (хмарні технології), штучний інтелект, цифрові платформи тощо. Змінилися підходи до освіти і вимоги до здобуття кожного із її рівнів.

Так, сьогодні освіченою людиною є особа, яка вміє знайти необхідну інформацію, знає, як користуватися нею, проводити аналіз, синтез і оцінку інформації та джерела її походження, використовуючи при цьому сучасні цифрові та комунікаційні технології (Опис рамок, 2021). Тобто, цифрова компетентність увійшла до необхідних умов освіти особистості.

Актуальність.

Ситуація, пов'язана з пандемією Covid-2019 та війною, актуалізувала у закладах вищої освіти (ЗВО) необхідність ефективного використання науково-педагогічними працівниками цифрових технологій у процесі підготовки здобувачів, володіння навичками віддаленої роботи та організації дистанційного навчання. А на думку експертів, у найближчі десять років діджиталізація взагалі змінить обличчя університетів, вони будуть прагнути виокремитися цифровим наповненням у конкуренції за студентів.

Однак, замало мати цифрові технології й оснащення навчальних платформ. Треба, щоб людина могла ними користуватися, і мова не тільки про цифрову грамотність, а насамперед, про вміння комунікувати в цифровому просторі. В університет приходить цифрова генерація здобувачів із уже сформованими цифровими навичками, тому викладачам треба застосовувати передові інтерактивні онлайн-методи, основані на цифрових технологіях, і важливим аспектом у процесі діджитал-навчання є комунікація в цифровому просторі, завдяки якій розвиток інтегральної професійної компетентності кожного здобувача набуває новітнього сенсу.

Мета дослідження.

Розкриття особливостей розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу в сучасних умовах закладу вищої освіти, дати порівняльну характеристику принципів та засобів традиційної й цифрової компетентності; представити результати опитування щодо стану розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Безперечно, потужні технічні засоби, цифрові технології забезпечують міцність і стійкість спілкування на відстані, що стало рятівним колом для цілого ряду суспільних інституцій під час пандемії і війни в нашій країні. Стосовно вищої

освіти, науковці виокремлюють різні види сучасної комунікації у дистанційному форматі із застосуванням різноманітних цифрових середовищ (Moodle, Google Classroom, ZOOM, Office 365, ATutor, Prometheus та інші). Цифрові технології уможливають професійну діяльність викладачів та навчання здобувачів у будь-якому місці перебування, за умови забезпечення кожним суб'єктом якісної цифрової комунікації, тобто, новий вимір освітньої взаємодії вимагає від її суб'єктів володіння цілим рядом додаткових навичок і трансформації вже набутих.

Так, Р. Пашов (2022) наголошує на необхідності надання нового характеру комунікативної взаємодії в освітньому процесі, адже суспільство все більше цифровізується і з'єднується в павутину цифрових комунікативних взаємозв'язків, які сьогодні так чи інакше займають значну частину в житті кожної особи. Водночас, Н. Жукова (2022), вивчаючи якісно новий комунікативний рівень у встановленні та веденні діалогу, наполягає, що цей процес віддаляється від традиційної репрезентації суб'єкт-суб'єктної міжособистісної комунікативної взаємодії, відзначається загальним доступом до можливості встановлювати комунікацію з будь-ким і будь-де за допомогою електронних засобів, що робить процес відбору довшим і складнішим.

О. Завгородня та ін. дослідники (2022) підкреслюють, що ефективним є навчання, в якому традиційні технології поєднуються з інноваційними, лише таке добре відпрацьоване поєднання дозволить досягти поставлених цілей і завдань з розвитку комунікативної професійної компетентності.

Вивчаючи цифрову компетентність майбутніх менеджерів, А. Зелінська (2023) зазначає, що у цифрову епоху цифрова компетентність стає фактором професіоналізму, а її формування є нагальним завданням системи вищої освіти в державі і вважає, що оволодіння цією компетентністю відбувається в індивідуальній освітній траєкторії студента.

Позитивний вплив діджиталізації на процес навчання відзначають Bygstad та інші (2018), вказуючи, що цифровий та ігровий формат освітнього процесу допомагає подолати багато фізичних та моральних кордонів. Це, на нашу думку, особливо важливо у світлі тенденцій інклюзивності та безбар'єрності в освіті.

Таким чином, аналіз поданих вище наукових праць, дисертаційних досліджень дає нам розуміння того, що нагальною потребою в сучасному закладі вищої освіти є оволодіння всіма суб'єктами освітнього процесу цифровою компетентністю, що є важливим для професійної підготовки здобувачів та життєдіяльності в суспільстві у цілому, при цьому комунікативна сфера є провідною щодо організації будь-якої цифрової взаємодії, і навчальної зокрема.

У дослідженні представлено комплекс теоретичних методів, серед яких порівняльний аналіз, синтез, узагальнення; діагностичних: анкетування, усне опитування; педагогічне спостереження, опис організації та результатів емпіричного дослідження.

Досягнення мети також забезпечено аналізом та обробкою одержаної інформації.

Матеріали дослідження: основні критерії цифрової компетентності, шкала оцінювання, анкета оцінювання рівня розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності в редакції Рамки цифрової компетентності для громадян України (2021).

Результати дослідження.

Здійснений теоретичний аналіз порушеної у статті проблеми дозволив підсумувати таке: у сучасному світі цифрова компетентність особистості є однією із восьми ключових компетентностей XXI століття; якщо людина хоче реалізувати себе у житті і досягти успіху, вона повинна бути компетентною у цифровому середовищі; проблема цифрової компетентності активно досліджується із початку другого тисячоліття; ключовим результатом її вивчення є стандарти компетентності у сфері інформаційної грамотності (Information Literacy, 2000), вироблені Американською бібліотечною асоціацією (ALA).

Треба зазначити, що не в усіх країнах Європи однаково проходить процес цифровізації в освіті, хоча трансформаційні процеси й активізувалися через пандемію Covid-2019. До прикладу, Німеччина дуже виважено й повільно підходить до цього процесу, до пандемії там відчувався певний опір змінам, брак ресурсів на цифрову комунікацію, конфлікт інтересів учасників освітнього процесу. Ці ж проблеми спостерігалися і в Україні, але ставлення до процесу цифровізації в українській системі вищої освіти значно змінилося у сторону визнання та прискорення через ряд об'єктивних причин: війна, зруйновані будівлі закладів, інфраструктура міст, територіальна роз'єднаність наукової та студентської спільноти та інші.

Як бачимо, впровадження цифрових елементів в освіті залежить від їх сприйняття в суспільстві. Традиційно інноваційні цифрові технології схвалюються і розвиваються спочатку в інших галузях, а потім впроваджуються в освіту (Schmidt, & Tang, 2020). Така послідовність сприяє швидкій адаптації цифрового елементу до освітнього процесу, оскільки його учасники вже стикалися з цифровими інструментами у повсякденному використанні в інших сферах суспільної діяльності. Саме цим пояснюється феномен

діджиталізації освіти, коли йдеться про сприйняття цифрових технологій. Тобто, можемо говорити, що процеси діджиталізації вищої освіти в Україні залежать від таких факторів:

досвід роботи користувачів з цифровими інструментами, які довели свою ефективність в економічно-фінансовому або культурно-розважальному сегменті;

рівень сформованої цифрової компетентності та готовність впроваджувати інноваційні технології в освіті;

наявність технологічного забезпечення, завдяки якому можна використовувати елементи цифрового або цифрово-ігрового освітнього контенту;

глобальні тенденції, що визначають діджиталізацію як ключову модель інноваційного розвитку усіх сфер суспільної діяльності.

врахування потреби та зацікавленості усіх учасників освітнього процесу у діджиталізації певного освітнього сегменту;

привабливість освітніх цифрових інновацій та їх необхідність в сучасних умовах.

Актуальним питанням для науково-педагогічної спільноти залишається готовність учасників освітнього процесу до впровадження цифрових навчальних технологій як самостійних освітніх елементів (Balyer, & Öz, 2018). Хоча більшість учасників освітнього процесу позитивно сприймає запровадження цифрових технологій і загалом визнає їх позитивний вплив на якість навчання, у сучасній системі вищої освіти, з її тотальним впровадженням цифрових інструментів, цифрове навчання позиціонується як допоміжний сегмент, у зв'язку із чим освітня спільнота стоїть перед неминучим визнанням цифрового навчального простору як повноцінного освітнього кластеру. Це потребує не тільки адаптації усіх учасників освітнього процесу до цифрового способу комунікації, але й створення психологічного клімату, професійної підготовки викладачів, аналізу постійних суперечностей, координації комунікаційних процесів, а також, на думку Герхард Гайслера, співпраці «окремих колаборацій у рамках глобальної мережі Р-ТЕСН» (Гайслер, 2023). Уже сьогодні викладач має пояснити різницю між класичними цифровими технологіями 3.0 і новітніми технологіями 4.0 (таблиця 1).

Табл. 1.

Порівняльна характеристика цифрових засобів у діяльності людини

Класична цифрова технологія 3.0	Нова цифрова технологія 4.
Сховище даних	Дрони
Мобільні технології	Штучний інтелект
Промислові мережі	Коботи
Хмарні обчислення	3 Д друк
Роботи	Кібербезпека
Автоматизація	Blockchain
Skada	Digital Twins
MES/APS	Платформа IoT

Укладено за джерелом (Концепція цифрової трансформації, 2021, с. 23)

Звертаємо увагу, що покращенню якості підготовки викладачів для професійної освіти присвячено німецько-український проєкт Еразмус+ Pagoste, у межах якого викладачам надаються унікальні можливості обміну досвідом, знаннями, що сприяє новим перспективам, організований співпраці тощо. Таким чином виникло мережеве співробітництво, яке, у свою чергу, вимагає управління цим процесом, розвиває здатність освітніх закладів до вирішення спільних питань засобами цифрових технологій. У таблиці 2 подано принципи традиційної і цифрової

комунікації, що демонструє особливості сучасних комунікаційних процесів і комунікативної сфери зокрема.

Отже, в українському суспільстві, й вищій освіті зокрема, запущено процеси цифрової трансформації – організаційних та суспільних змін, які характеризуються впровадженням цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності людини, коли інноваційні технології суцільно взаємодіють з людиною (Концепція цифрової трансформації, 2021, с. 5).

Табл. 2.

Принципи традиційної та цифрової комунікації

Принципи традиційної комунікації	Принципи цифрової комунікації
суб'єктність невербальної комунікації	модульність
неповторність і рівноправність	автоматизація
вербальна емоційність	мінливість
зворотній зв'язок	програмованість
толерантність	трансодичність

Укладено за джерелом (Україна 2030 Е - країна з розвинутою цифровою економікою, 2023)

Стрімка цифровізація розвинених країн світу спонукала виробити певні вимоги до опанування цифровою компетентністю і Європейський парламент та Рада Європейського Союзу у 2018 р. схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя (Рамкова програма, 2018), за якою, цифрова компетентність – це впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства. Для нас важливо відзначити тезу цього документа, що взаємодія з цифровими технологіями потребує критичного аналізу обґрунтованості, надійності та впливу інформації, а також етичного, безпечного та відповідального підходу до використання цифрових інструментів.

У рамках проєкту Еразмус+ на основі вказаного вище документа українськими вченими у 2021 р. розроблена «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян» (dComFra) (Опис рамки, 2021).

У цій рамковій структурі звертаємо увагу на сферу комунікації та взаємодії у цифровому суспільстві, до якої розробники віднесли такі компетентності: *комунікація (взаємодія) за допомогою цифрових технологій; поширення та обмін даними за допомогою цифрових технологій; співпраця за допомогою цифрових технологій; цифрове громадянство, використання е-послуг, е-підпис; відповідальність; правові та етичні норми, мережевий етикет.*

Зауважимо, що вимоги й рівні прояву цифрової компетентності не є сталими, але найбільш постійною

є комунікативна сфера цієї компетентності. Безперечно, правильно організована цифрова комунікація в освітньому процесі закладу вищої освіти є важливим інструментом для її учасників: це розвиток і продуктивної взаємодії, і професійної комунікації, і навички правильно вести діалог, вміння донести свою думку тощо. Для майбутнього викладача - це мистецтво, яке, з приходом цифрових технологій, придбало нову якість. Нині існує завдання для вищої школи - навчити цифровому спілкуванню студентів, що в умовах онлайн-навчання є актуальним, можливим і вмотивованим інтегративно-глобалізаційними процесами багатьох галузей суспільного життя, де взаємодія відбувається в онлайн середовищі, і володіння цифровою комунікацією є тут надзвичайно важливим.

Отже, *цифрова компетентність комунікативної сфери здобувача вищої освіти* - це поєднання набутих молоді людиною цифрових умінь та знань, комунікативних способів мислення, інших необхідних якостей особистості, які допоможуть не тільки остаточно соціалізуватися, а й здійснювати свою освітню чи професійну діяльність із використанням цифрових технологій.

На нашу думку, треба наголосити на особливостях *комунікативної сфери* цифрової компетентності й викладача ЗВО. Це оволодіння на практиці майстерністю вести діалог, дискусію, захищати свої знання за допомогою цифрової комунікації, цифрових засобів і технологій, організовувати різні форми взаємодії в онлайн середовищі та ін. І тут викладач має бути на крок попереду, адже для того, щоб розвивати

цифрову комунікативну компетентність здобувачів, потрібно самому повною (або хоча б значною) мірою освоїти її правила і можливості.

Провівши загальний теоретичний аналіз проблеми та виокремивши її основні аспекти щодо сформованості компонентів комунікативної сфери цифрової компетентності учасників освітнього процесу ЗВО, ми провели дослідження стану розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності основних суб'єктів освітнього процесу: здобувачів та викладачів. Предметом дослідження виступили компетентності, подані вище у тексті. Участь в опитуванні взяли здобувачі вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів (всього – 141 особа) і викладачі (112 осіб) різних ЗВО України. Дослідження відбувалося в онлайн на платформі Microsoft 365 через програму Forms. Загальна кількість учасників – 253 особи, що дає підстави говорити про об'єктивність отриманих результатів.

Спираючись на «Рамку цифрової компетентності для громадян України», ми адаптували рівні розвитку цифрової компетентності до нашого дослідження: базовий, середній і високий за кожним із п'яти критеріїв розвитку коімунікативної сфери цифрової компетентності. Наводимо результати опитування.

За критерієм 1 (Комунікація за допомогою цифрових технологій) передбачається уміння взаємодіяти за допомогою широкого спектру цифрових технологій та розуміти, які засоби цифрового зв'язку доречні для даного контексту (з точки зору культурних, соціальних, специфічних гендерних відмінностей тощо). Реалізація спільних онлайн-проектів та соціальних ініціатив.

Одразу зазначимо, що респонденти найвище оцінили навички цифрової комунікації саме за цим критерієм: лише 18 осіб серед здобувачів та 8 – серед викладачів не мають сформованих умінь взаємодіяти в цифровому середовищі. Загалом, і здобувачі, і викладачі мають середній рівень навичок взаємодії (48 та 61 респондент, відповідно), тобто, переважна більшість учасників дослідження здатні вільно обирати засоби цифрового зв'язку і вирішувати за їх допомогою певні чітко визначені, а подекуди й нестандартні проблеми у цифровому навчальному середовищі.

Підтвердженням об'єктивності такої самооцінки є освітня практика, коли дійсно, більшість викладачів вільно користуються основним контентом того цифрового середовища, у якому працюють (про здобувачів ВО можемо сказати те ж саме), але лише в межах необхідного, а от коли мова йде про уміння поєднувати різні цифрові технології і обирати найбільш відповідні та адаптувати їх до конкретної навчальної ситуації/теми/завдання, користуватися більш повним спектром пропонованих ними можливостей, то тут ситуація не така оптимістична: 51 здобувач вважає, що вільно володіє різноманітними цифровими технологіями комунікації та співпрацює в

них, і лише 12 викладачів такої ж думки щодо власних цифрових навичок.

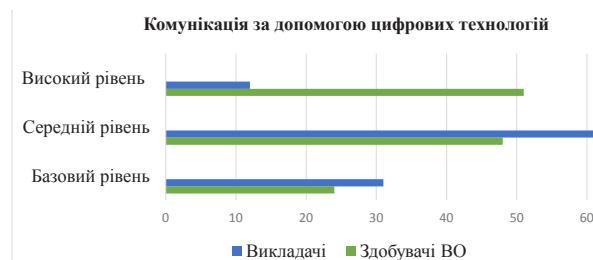

Рис. 1. Показники самооцінювання за першим критерієм сфери комунікації Рамки цифрових компетентностей

Пов'язуємо такий результат із об'єктивними причинами: для молодого покоління (18-45 років) цифрова комунікація є звичною і комфортною, адже сьогодні спілкування в онлайн переважають над іншими формами взаємодії, і набуття цих навичок у молоді відбувається органічно. Водночас, для більшості представників викладацької спільноти (вікова категорія учасників опитування 36+) такі навички є складними, їх опануванню необхідно цілеспрямовано наполегливо приділяти значний час і зусилля, чого на практиці постійно бракує, а тому значна кількість викладачів обмежується лише необхідним мінімумом і на творчість та креативність в освітньому процесі зважає мало. Можемо вказати ще й на таку причину: для молоді пізнавати онлайн середовище, новітні технології – це цікава захоплива історія, відкривати нові можливості і досягати результату – це те, чого прагне кожен, і реальний успіх, який одразу можна побачити, мотивує здобувачів до нових досягнень у діджитал сфері. Старше покоління більш консервативне, не таке відкрите для нового і з більшою обережністю приймає будь-які інновації, що уповільнює процес оволодіння ними, і цифровими технологіями зокрема.

Ці об'єктивні причини частково пояснюють отримані показники і за наступними критеріями. Так, другий критерій (Поширення та обмін даними за допомогою цифрових технологій) визначає здатність до обміну даними, інформацією та цифровим контентом, а також організовувати такий обмін із дотриманням правил конфіденційності та захисту авторських прав.

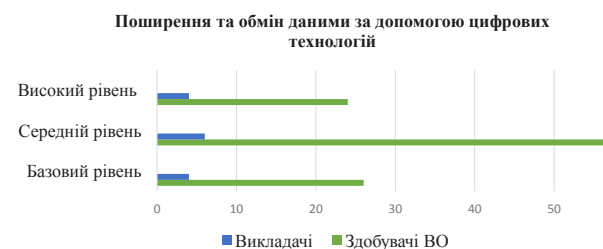

Рис. 2. Показники самооцінювання за другим критерієм сфери комунікації Рамки цифрових компетентностей

Як видно з діаграми (рис. 2), за цим критерієм наявний значний розрив між набутими компетентностями у здобувачів вищої освіти та у викладачів: високий рівень – 24 здобувачі і 4 викладачі, середній – 57 здобувачів і 6 викладачів та базовий – 26 і 4 респонденти відповідно. Некомпетентними у цьому питанні себе визнали 37 здобувачів та 98 викладачів із загального числа респондентів. Пов'язуємо труднощі формування навичок за цим критерієм з тим, що здобувачі і в особистому житті постійно обмінюються інформацією та організовують такий обмін у соціальних групах за інтересами, а частина із них вже мали первинний досвід модерації різних онлайн заходів. Окрім того, останнім часом усе більше уваги в освітньому процесі приділяється питанням дотримання правил доброчесності ще на рівні загальної середньої освіти, тому дійсно, здобувачі і в цьому аспекті розуміються досить добре. А труднощі, які відчують викладачі щодо цифрових технологій, віддзеркалено у їх самооцінці.

Третій критерій стосується навичок застосовувати цифрові технології та інструменти для співпраці, спільного створення та розвитку цифрових ресурсів, знань та послуг, у тому числі й участі у професійних онлайн-спільнотах та онлайн-спільнотах за інтересами.

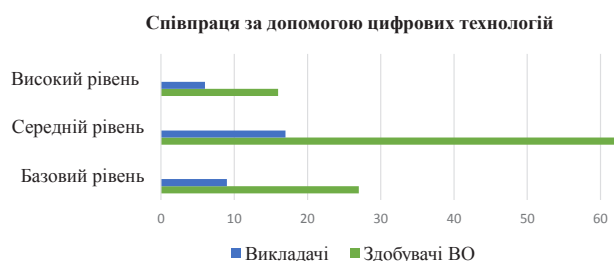

Рис 3. Показники самооцінювання за третім критерієм сфери комунікації Рамки цифрових компетентностей

Як демонструють результати самооцінки респондентів за цим критерієм, використання цифрових засобів та технологій у співпраці, а також вибір із них найбільш доцільних для спільного створення цифрових продуктів, даних, ресурсів та знань є більш складною сферою як для здобувачів, так і для викладачів – учасників дослідження, хоча отримані показники загальної тенденції не змінили: 27 здобувачів та 9 викладачів – базовий рівень; 62 здобувача та 17 викладачів – середній і 16 здобувачів та 6 викладачів – високий. Решта опитаних у цих питаннях мають рівень компетентності нижчий за базовий.

Лише четвертий критерій, який передбачає здатність до реалізації громадянської позиції за допомогою цифрових технологій та використання е-послуг, виявив більшу обізнаність у цьому викладачів. Такий результат цілком закономірний, адже викладачі мають більший досвід участі в житті

суспільства шляхом використання різноманітних цифрових послуг, а використання власного цифрового підпису у багатьох випадках сьогоденних реалій стало необхідністю.

Здобувачі ж у своїй більшості поки що не мають вагомій потреби вирішувати певні проблеми через цифрові ресурси або користуватися цифровими послугами для участі в житті суспільства, хоча багато хто з них і бере досить активну участь у різноманітних громадських опитуваннях чи голосуваннях.

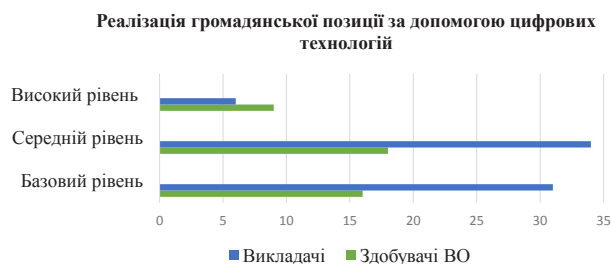

Рис 4. Показники самооцінювання за четвертим критерієм сфери комунікації Рамки цифрових компетентностей

Але окрім дотримання етичних правил, ним передбачено знання новацій у сфері діджитал новинок, уміння адаптувати стратегії комунікації під конкретну аудиторію та враховувати різноманітність культур і поколінь в цифрових середовищах. Ці навички базуються на компетентностях, зазначених у 1-3 критеріях, тому показники за п'ятим критерієм повною мірою корелюють з попередніми результатами, а базового рівня тут не досягла більша частка респондентів: 94 здобувачі і 85 викладачів. Серед решти опитаних 10 здобувачів та 8 викладачів оцінили свої навички як базові; найбільше виявили середній рівень умінь (25 здобувачів і 17 викладачів), а високого рівня досягли 12 здобувачів і два викладачі. Зрозуміло, що високий рівень володіння цифровими новинками, здатність адаптувати найдоцільніші стратегії комунікації в цифрових середовищах до аудиторії; враховувати культурне та вікове різноманіття у взаємодії в цифрових середовищах потребує спеціальної підготовки і навчання, а тому не кожен може його досягти. На нашу думку, ці компетентності є специфічними і можуть належати до вузькопрофесійних, хоча представники педагогічних професій мають ними опанувати близько середнього рівня.

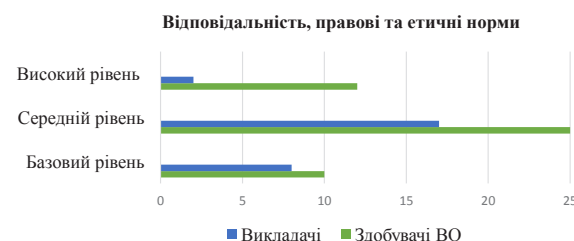

Рис 5. Показники самооцінювання за п'ятим критерієм сфери комунікації Рамки цифрових компетентностей

Якщо визначити середні показники за усіма п'ятьма критеріями комунікативної сфери цифрової компетентності, то отримаємо такі результати.

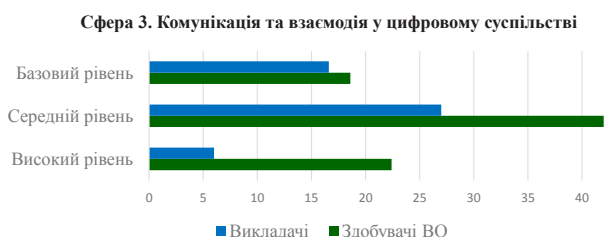

Рис 6. Середні результати самооцінювання рівня розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності

Із поданих вище результатів видно, що за самооцінкою учасників дослідження, обидві категорії респондентів здебільшого знаходяться на базовому (19 / 17) та середньому (42 / 27) рівні розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності. Середній показник високого рівня склав 22 / 6. При цьому, за 1-3 та 5 критерієм викладачі мають нижчі результати. Це вказує на необхідність цілеспрямованого навчання викладачів у сфері цифрових технологій комплексно, а щодо навичок цифрової взаємодії, то тут увагу слід звернути на навчання обох категорій досліджуваних. Це, на нашу думку, сприятиме підвищенню інтересу до освітнього процесу та якості навчання.

Висновки.

Проаналізувавши проблему розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності основних суб'єктів освітнього процесу, робимо такі висновки:

Розвиток комунікативної сфери цифрової компетентності пов'язаний з цифровізацією суспільного життя загалом та освітнього процесу зокрема. Цифрові технології, занурюючись в освітню

взаємодію, висувають свої правила комунікації із застосуванням різноманітних цифрових засобів та контентів.

Цифрове спілкування у процесі навчання має свої особливості. Сьогодні треба наголошувати на педагогіці спілкування, умінні враховувати і використовувати індивідуальну, вікову та національну різноманітність для підвищення зацікавленості здобувачів освітнім процесом як таким.

Цифрова компетентність комунікативної сфери здобувача вищої освіти – це поєднання набутих ним цифрових умінь та знань, комунікативних способів мислення, інших необхідних якостей особистості, які допоможуть не тільки остаточно соціалізуватися, а й здійснювати свою освітню чи професійну діяльність із використанням цифрових технологій.

Цифровізація освіти є динамічним процесом, тому у набутті цифрової комунікативної компетентності варто поєднувати формальне навчання, неформальну освіту та самоосвіту як необхідні фактори розвитку особистості, адаптації до нових реалій цифрового суспільства, вимог ринку праці.

Розвитку комунікативної сфери цифрової компетентності викладача потрібно приділити особливу увагу, оскільки від рівня володіння нею залежить ефективність освітнього процесу та професійної підготовки здобувача. Це бачиться можливим лише у тісній співпраці суб'єктів освітнього процесу, взаємодії усіх структур цифрового простору університету (досвід IT-відділів, гнучка політика керівництва щодо заохочення викладачів до опанування діджитал технологіями освітньої взаємодії, обмін інноваційним досвідом у сфері цифрової комунікації та взаємодії).

Подальшого дослідження заслуговують проблеми якісного використання цифрового контенту в умовах змішаного навчання, забезпечення педагогічних умов розвитку цифрової комунікативної компетентності учасників освітнього процесу ЗВО тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Гайслер, Г. (2023). *Перший день тренінгу на тему «Диджиталізація, співпраця та дуальна освіта в німецьких країнах»*. Відновлено з <https://www.biologie.uni-konstanz.de/fachbereich/aktuelles/details/pershi-den-onlain-treningu-na-temu-didzhitalizacija-spivpracija-ta-dualna-profesiina-osvita-v-nimeckomovnikh-krajnakh/>
- Зелінська, А., Тарасович, Л., & Лавриненко, С. (2023). *Цифрові компетенції як основа трансформації професійної освіти майбутніх менеджерів*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-51>
- Концепція цифрової трансформації (проект). (2021). Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorenniya>
- ОписрамкицифровоїкомпетентностідлягромадянУкраїни. (2021). Відновлено з https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-opriyludnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%A6%D0%9A.pdf
- Пашов, Р., & Похожалова, А. (2022). *Цифровізація комунікативної складової в діяльності органів публічної влади в Україні*. Відновлено з http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/13.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/13>
- Рамкова програма ЄС щодо оновлених ключових компетентностей. (2018). Відновлено з <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
- Україна 2030: Е-країна з розвинутою цифровою економікою. (2023). Відновлено з <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-2>
- Balyer, A., & Öz, Ö. (2018). *Academicians' views on digital transformation in education*. Відновлено з <http://iojet.org/index.php/IOJET/article/view/441/295>
- Information Literacy Competency Standards for Higher Education. (2000). Chicago: ALA. Відновлено з <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>
- Osmundsen, K., Iden, J., & Bygstad, B. (2018). *Digital transformation: drivers, success factors, and implications*. Відновлено з <http://events.di.ionio.gr/mcis2018/>

- Schmidt, J. T., & Tang, M. (2020). *Digitalization in Education: Challenges, Trends and Transformative Potential*. Відновлено з <https://www.semanticscholar.org/paper/Digitalization-in-Education%3A-Challenges%2C-Trends-and-Schmidt-Tang/c66e833208be79f3cfc2c4c9474f0e0413a99ec4>
- Steyn, M. (1996). *The many faces of competences on intercultural communication competence in the post-modern era*. Відновлено з https://journals.co.za/doi/epdf/10.10520/AJA02590069_357
- Zahorodna, O., Saienko, V., Tolchieva, Tymoshchuk, N., Kulinich, T., & Shvets, N. (2022). *Developing Communicative Professional Competence in Future Economic Specialists in the Conditions of Postmodernism*. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/444>
- Zhukova, H., Vashevich, O., Patlaichuk, O., Shvets, T., Torchynska, N., & Maidaniuk, I. (2022). *Dialogue in the Philosophical and Educational Postmodern View*. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/455>

REFERENCES

- Balyer, A., & Öz, Ö. (2018). *Academicians' views on digital transformation in education*. Відновлено з <http://iojet.org/index.php/IOJET/article/view/441/295>
- Concept of digital transformation (project). (2021). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorenniya>
- Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine. (2021). Retrieved from https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf
- Geisler, G. (2023). *The first day of the training on the topic "Digitalization, cooperation and dual education in German countries"*. Retrieved from <https://www.biologie.uni-konstanz.de/fachbereich/aktuelles/details/pershii-den-onlain-treningu-na-temu-didzhitalizacija-spiypracija-ta-dualna-profesiina-osvita-v-nimeckomovnikh-krajinakh/>
- Information Literacy Competency Standards for Higher Education. (2000). Chicago: ALA. Відновлено з <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>
- Osmundsen, K., Iden, J., & Bygstad, B. (2018). *Digital transformation: drivers, success factors, and implications*. Відновлено з <http://events.di.ionio.gr/mcis2018/>
- Pashov, R., & Pohozhalova, A. (2022). *Digitization of the communicative component in the activities of public authorities in Ukraine*. Retrieved from http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/13.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/13>
- Schmidt, J. T., & Tang, M. (2020). *Digitalization in Education: Challenges, Trends and Transformative Potential*. Відновлено з <https://www.semanticscholar.org/paper/Digitalization-in-Education%3A-Challenges%2C-Trends-and-Schmidt-Tang/c66e833208be79f3cfc2c4c9474f0e0413a99ec4>
- Steyn, M. (1996). *The many faces of competences on intercultural communication competence in the post-modern era*. Відновлено з https://journals.co.za/doi/epdf/10.10520/AJA02590069_357
- The EU framework for renewed key competences. (2018). Retrieved from <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
- Ukraine 2030: E-country with a developed digital economy. (2023). Retrieved from <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-foroventoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-2>
- Zahorodna, O., Saienko, V., Tolchieva, Tymoshchuk, N., Kulinich, T., & Shvets, N. (2022). *Developing Communicative Professional Competence in Future Economic Specialists in the Conditions of Postmodernism*. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/444>
- Zelinska, A., Tarasovych, L., & Lavrynenko, S. (2023). *Digital competences as a basis for the transformation of professional education of future managers*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-51>
- Zhukova, H., Vashevich, O., Patlaichuk, O., Shvets, T., Torchynska, N., & Maidaniuk, I. (2022). *Dialogue in the Philosophical and Educational Postmodern View*. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/455>